

Handelspolitikk og grønn omstilling i en ny tid

For første gang på nesten 30 år holdt regjeringen en redegjørelse om handelspolitikk for Stortinget.

Norges handelspolitiske kompass

Norge er helt avhengig av handel. Uten handel ville den enorme velstandsutviklingen vi har vært vitne til i Norge de siste tiårene ikke vært mulig. Eksport skaper arbeidsplasser og inntekter som gir oss mulighet til å importere varer og tjenester som andre kan produsere mer effektivt og billigere enn oss. I 2022 la eksporten grunnlag for 610 000 arbeidsplasser, som tilsvarer over én av fem norske arbeidsplasser. Det at Norge er avhengig av handel gjør at vi må ha en aktiv handelspolitikk.

Norge er en sterk forsvarende av regelbasert handelssamarbeid. Verdens handelsorganisasjon (WTO), EØS-avtalen og frihandelsavtaler er pilarene i norsk handelspolitikk. Uten slike rettslige rammeverk gjelder den sterkeste rett. Vi har deltatt i alle multilaterale forhandlingsrunder i GATT og WTO siden 1947 for å bygge ned handelsbarrierer og utvikle nytt regelverk. Vi må fortsette å stå opp for det multilaterale handelssystemet, som nå er under press. EØS-avtalen er vår mest omfattende handelsavtale. EØS-avtalen gir næringslivet forutsigbare rammevilkår i EØS-området og sørger for at norske bedrifter konkurrerer på like vilkår som sine europeiske konkurrenter. Nesten 70 prosent av norsk eksport går til EU-landene. I tillegg har Norge inngått frihandelsavtaler som dekker 40 land utenfor EU.

Sårbarheter, verdikjeder og proteksjonisme

Vi lever i tid med store endringer og økende grad av usikkerhet, blant annet har vi de siste årene vært vitne til en pandemi, Russlands fullskala invasjon av Ukraina, at forholdet mellom Vesten og Kina i økende grad preges av konkurranse og rivalisering. Følelsen av at vi ikke lengre kan ta ting for gitt har ført til at vi ser verdenen rundt oss på en ny måte. Vi er blitt mer bevisst våre sårbarheter.

Selv om det aller meste av verdenshandelen flyter som før, ser vi også tydelige tendenser til proteksjonisme og en økning i antall handelshindre. Vi ser at pendelen, etter 30 år med åpne markeder og økt handel, er i ferd med å svinge igjen. Vi kan risikere at verdensøkonomien fragmenteres, noe som vil føre til at vi mister mange av de fordelene økt handel og globalisering har gitt oss. Vi skal likevel ikke være naive i vår tilnærming til frihandel. For stor avhengighet av land vi ikke har et tett og nært forhold til kan skape sårbarheter i verdikjeder. Ønsket om ikke å være for avhengig av ett land, og spesielt av Kina, gjør at Norge, så vel som både USA og EU forsøker å redusere sine avhengigheter. Utfordringen blir å finne den rette balansen mellom å bevare åpne og regelbaserte markeder samtidig som sikkerheten ivaretas og sårbarhetene reduseres.

Grønn omstilling og handel

For å gjennomføre det grønne skiftet er vi avhengig av internasjonal handel og samarbeid på tvers av landegrensene. Det er viktig for norske bedrifter at de har likest mulig tilgang til internasjonale markeder som sine konkurrenter. Det er foreløpig ingen felles, global tilnærming til hvordan handelspolitikken kan være et virkemiddel i klimapolitikken og arbeidet med disse spørsmålene blir en viktig oppgave for Norge fremover. I tillegg har grønn omstilling også geopolitiske dimensjoner: Kina er for eksempel dominerende i den globale produksjonen av grønne teknologier, slik som solcellepaneler og vindkraftturbiner.

EU har de siste årene laget mye nytt regelverk som skal bidra til den grønne omstillingen, og som også skal styrke europeisk produksjonskapasitet innenfor strategisk viktige sektorer. I USA er handelspolitikken preget av at sikkerhetspolitiske hensyn blir mer fremtredende og det er mindre oppmerksomhet om liberalisering. Norge er en betydelig produsent av kritiske råmaterialer som er nødvendige for det grønne og digitale skiftet, og vi er en viktig leverandør av kritiske råvarer til blant annet EU og USA. Regjeringen la 21. juni 2023 frem en mineralstrategi der disse hensynene kommer tydelig frem.

Frihandelsavtaler

Å redusere handelshindringer gjennom frihandelsavtaler er viktig for at norsk næringsliv skal være konkurransedyktig i våre eksportmarkeder. Redusert toll eller helst nulltoll for varer, og ikke-diskriminerende vilkår for tjenester, investeringer og offentlige anskaffelser, setter norske bedrifter i stand til å hevde seg internasjonalt. Dette øker verdiskapingen og eksporten, og gir økt forutsigbarhet for importen. Selv om Norge i hovedsak ikke har toll på industrivarer, har mange andre land toll. I land som Brasil og India møter ofte norske industrivarer og sjømat høy toll.

Norge er for tiden i forhandlinger om omfattende frihandelsavtaler med store markeder som India, Mercosur, Malaysia, Thailand og Vietnam. Hvis vi kommer i mål, vil disse frihandelsavtalene kunne gi betydelig økte eksportinntekter for Norge. Endringer i det globale handelsbildet med økte geopolitiske spenninger kan gi inntrykk av at frihandelsavtaler er blitt mindre viktige. Det stemmer ikke. Vi vil fortsette å prioritere forhandlingene om frihandelsavtaler.

Industripartnerskap

Endringstakten i verden er høy, noe som gjør at tett samarbeid med våre nærmeste handelspartnere har blitt enda viktigere. Vi har derfor igangsatt arbeid med industripartnerskap med utvalgte partnere, herunder EU, Tyskland, USA og Norden. Vi ser også på muligheten for å inngå et tettere samarbeid med Storbritannia, Frankrike og Japan.

Industripartnerskapene skal styrke norsk næringslivs muligheter i det grønne skiftet, bidra til økt næringslivssamarbeid med viktige markeder og bidra til å bygge opp nye næringer og integrerte verdikjeder. Industripartnerskapene tar utgangspunkt i regjeringens grønne industriløft og sektorene som inngår der. Prioriteringene og innsatsområdene i partnerskapene vil variere over tid og til flere markeder, avhengig av hvilke samarbeidsmuligheter som finnes.

Utvikling i verden og ansvarlighet

Internasjonal handel har dannet grunnlaget for økonomisk og sosial utvikling i hele verden. Veksten i internasjonal handel gjennom de siste tiårene har bidratt til at én milliard mennesker har kunnet bevege seg ut av fattigdom. Dette viser at internasjonal handel og samarbeid er viktig for å oppnå bærekraftig utvikling. Men vi har fremdeles en lang vei å gå: Verdensbanken anslår at om lag 700 millioner mennesker lever i ekstrem fattigdom. Norges innsats for å støtte opp om bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel i utviklingsland skal bidra til å oppfylle FNs bærekraftsmål 8 om å «*fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst*». Myndighetene skal jobbe sammen med våre handelspartnere, næringslivet og sivilsamfunnet for å sikre at internasjonal handel bidrar til bærekraftig utvikling.

Internasjonal handel skal ikke skje på bekostning av mennesker, samfunn og miljø. Regjeringen skal legge til rette for at ansvarlighet blir et konkurransefortrinn, blant annet ved å bidra til internasjonale standarder knyttet til klima, bærekraft og ansvarlig forretningsdrift. Framtiden vil gi konkurransefortrinn til de foretakene som opptre ansvarlig, bruker sine ressurser effektivt, og tenker nytt for å omstille seg. Vi skal utvikle grønne, bærekraftige og rettferdige verdikjeder, få fart på det grønne skiftet og nå klimamålene våre.

Hvordan våre nærmeste handelspartnere og allierte møter de store endringene vi er vitne til i verden vil nødvendigvis få konsekvenser for oss. Vi bør legge til rette for høyest mulig velstand gjennom åpenhet for handel, samtidig som vi reduserer risiko som skyldes sårbarheter og avhengigheter. Vi må være skjerpet, følge utviklingen nøye, og legge til rette for at norsk næringsliv kan bidra i den omstillingen verden skal igjennom.

Jeg er svært glad for å ha hatt muligheten til å kunne redegjøre for Stortinget om handelspolitikk. Jeg mener likevel at dette fortjener en enda bredere og større diskusjon. Regjeringen vil derfor legge frem en stortingsmelding om grønn globalisering og handel neste år.